

laisten sivistäjinä sekä liike-elämän ja kulttuurimaailman vaikuttajina. Teos ei ole Reenpäiden omistaman Otavan historia, vaikka yhtiön kehitystä valotetaan laajasti omistajasuvun vaiheiden ja näkemysten kautta.

Suvun tarina alkaa Henrik Renqvististä (1789–1866), papista ja herätysliikkeen perustajasta. Hän kustansi uskonnollista kirjallisuutta, enemmän sanaa levittääkseen kuin rahaa ansaitakseen. Julkaisutoiminta oli ”Renqvistin herättäjäntöyden sivujuonne” (s. 24), Salokannel tiivistää. Kun kiivasluonteinen ja vallanpitäjiä ärsyttänyt mies karkotettiin Svartholman saarivankilaan saarnaajaksi, sinne määrätty muut ihmisparat sitoivat pientä korvausta vastaan kustantajan painoarkkeja kirjoiksi. Osan teksteistä hän oli itse kirjoittanut.

Salokannel kutsuu Henrik Renqvistiä kustantajasuvun kantaisäksi, mutta dynastian perustaja hän ei ollut. Se kunnia kuuluu Alvar Renqvistille (1868–1947), herättäjäpapin pojanpojalle, joka valittiin nuorena tuoreen kustannusliike Otavan toimitusjohtajaksi. Renqvistin oman kertomuksen mukaan hän päätyi tehtävään sattumalta, kun tuttu toimittaja ja kirjailija Kasimir Leino sattui vinkkaamaan avoimesta paikasta kadulla. Renqvist teki piskuisesta Otavasta suurkanantajan ja perheyhtymän sekä oli mukana monen muun yhtiön, lehden, järjestön ja oppilaitoksen perustamisessa. Kivikasvoinen ja vakavamielinen mies hoiti kaikkia tehtäviään tarkasti. Kun Otavan varhainen historiankirjoittaja Rafael Koskimies sai aikaan liian pöytäkirjapitoista tekstiä, Renqvist tuotti pojilleen mapillisen muistiinpanoja täydennykseksi.

Alvar Renqvist oli isoisänsä tavoin vakaumuksen mies, mutta hänen uskonsa kohde oli fennomania ja erityisesti sen nuorsuomalainen haara. Alvar liikkui sa-

moissa piireissä Juhani Ahon, Santeri Ivalon ja Eero Erkon kaltaisten päivälehteläisten kanssa. Syntyneistä verkostoista oli hyötyä liike-toiminnassakin, vaikka niitä ei alun perin sen vuoksi luotukaan.

Alvar oli idealisti ja aatteen mies, mutta ei pilvilinnojen rakentelija. Otava oli ”ylevien tarkoituserien palveluksessa”, mutta sen piti silti ”tuottaa voittoa, jotta jatkuva toiminta kävisi mahdolliseksi” (s. 64), hän opetti otavalaisille vuonna 1915. Samaa periaatetta korostivat Erkotkin Sanoma Oy:ssä sekä muut pitkäikäisiksi osoittautuneiden aatteellisten yritysten johtajat. Alvarin jälkeläiset eivät silti aina onnistuneet ylläpitämään kannattavuutta. 1960-luvulla kustantamo ajautui kriisiin, josta se piti saneerata ulos. Silloinen toimitusjohtaja päätti itse päivänsä.

Henrikillä ja Alvarilla oli runsaasti kirjan otsikossa mainittua hengen paloa. Teosta lukiessa tulee kuitenkin vaikutelma, että liekki ei ole sittemmin loimunnut yhtä voimakkaana. Myöhempiä sukupolvia on usein ohjannut enemmänkin velvollisuudentunto. On tehtävä osansa suvun, perheyhtiön, isänmaan ja kulttuurin puolesta. Alvar Renqvist valittiin, että hänen poikiaan kiinnostasi enemmän virkaura kuin perhekustantamo. Sinne useimmat heistä silti päätyivät, samoin kuin monet myöhempien sukupolvien jäsenistä. Jotkut lähtivät ovet paukkuen. Tuoreet suvun jäsenten ja muiden avainhenkilöiden poistumiset kuitataan kirjassa nopeasti, syvemmin analysoimatta ja taustoja kertomatta.

Perheyhtiön lisäksi palveltiin isänmaata. Kirjasta (s. 92) löytyy kuva, jossa Alvar Renqvistin viisi poikaa poseeraavat vanhempiensa takana univormuissa vuoden 1918 kansalaissodan jälkimainingeissa. Jatkosodan keskellä huhtikuussa 1943 kuusi Reenpäästä kahdesta sukupolvesta asetettiin yhteiskuvaan (s.166). Kolme majuria, yksi lääkin-

Reenpää, Suomi ja Otava

Juhani Salokannel, Hengen paloa & painettua sanaa. Renqvist-Reenpää kustantajina 1815–2015. Kustannusosaavutuksia Otava 2015. 344 s. ISBN 978-951-1-27838-2.

Juhani Salokanteleen *Hengen paloa & painettua sanaa* on taitavasti kirjoitettu kertomus tunnetusta kustantajasuvusta, Renqvisteistä, jotka 1930-luvulla suomensivat nimensä. Suku ja sen jäsenet esitellään kirjojen kustantajina, suoma-

tämajuri, yksi luutnantti ja yksi vänrikki, kuvateksti kertoo. Yksi heistä, Heikki Reenpää (1896–1959), johti Valtion tiedoituslaitosta, joka sekä jakoi että pimitti tietoa. Kirjankustantajasta tuli ”sotaa käyvän maan ylin sensori” (s. 114), Salokannel kertoo. Jatkosodan jälkeen samainen Reenpää organisoi syytettyjen puolustusta sotasyllisyysoikeudenkäynnissä. Poika Heikki A. Reenpää (s.1922) toimi lähettinä ja kuljetti vankilaan korrehtuureja, alushousuja ja kakkuja. Isänmaallinen maine oli silti välillä vaarassa. Peräti 38 kenraalin kerrotaan marssineen Otavaan lokakuussa 1963 protestoimaan Paavo Rintalan Sissiluutnantti-kirjan julkaisun johdosta. Ärtymys hälväni pian. Otava oli pohjimmiltaan kansallinen instituutio.

Viime vuosikymmeniä kuvatesaan Salokannel on voinut hyödyntää laajasti haastatteluja, mutta välillä kuvaus muodostuu turhankin paljon suvun eri jäsenten muistikuvien ja näkemysten esittelyksi. He selostavat lukijalle Otavan historian lisäksi esimerkiksi Sanoiman ja WSOY:n 1990-luvun lopulla tapahtuneen fuusion taustoja, uuden suuryhtiön strategiaa sekä Aalto-yliopiston merkitystä. Salokannel kertoo myös Otavan parisen vuotta sitten kootun johtoryhmän olevan ammattitaitoinen ja pätevä. Se voi olla molempia, mutta historiateoksessa olisi ollut parempi odottaa osoittautuvatko mainospuhe ja ennakohehkutukset aiheellisiksi vai eivät.

On harmi, että rohkean kirjallisuuden kustantajana usein kunnostautunut yhtiö ei ole teettänyt itsestään hieman rohkeampaa historiateosta. Sellainen olisi tuonut suvun monet todelliset ansiotkin paremmin ja uskottavammin esiin. Jos Alvar Renqvist eläisi, hän olisi saattanut katsoa tarpeelliseksi tuottaa tämänkin teoksen täydennykseksi kasan muistiinpanoja. Juhani Salokannel on silti luonut kiinnostavan teoksen, joka nivoo

yhteen suvun, sen yhtiön ja Suomen tarinan. Otava on muuttanut käsikirjoituksen kauniiksi ja näyttäväksi kirjaksi.

FT, PROFESSORI NIKLAS JENSEN-ERIKSEN
HELSINGIN YLIOPISTO